

Nr 28

Utlåtande i anledning av väckta motioner om förhörsvittne vid polisförhör.

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 106 i första kammaren av herrar *Ernulf* och *Tistad* samt nr 146 i andra kammaren av herrar *Nyberg* och *Hamrin* i Jönköping. I motionerna, vilka är likalydande, hemställes att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till bestämmelser om särskilt valda, av statsmedel bekostade förhörsvittnen vid förundersökning i brottmål.

Motionerna har remissbehandlats.

Motionerna

I motiveringen anför motionärerna följande.

Enligt 23 kap. 10 § första stycket rättegångsbalken skall vid förhör under förundersökning i brottmål såvitt möjligt ett av undersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne närvara. Stadgandet har motiverats såväl av hänsyn till rättssäkerheten som av angelägenheten av att vid behov kunna styrka vad som förekommit vid förhöret. I praktiken torde värdet av förhörsvittne särskilt framträda, om en tilltalad vid domstol gör gällande att obehöriga förhörsmetoder använts vid polisförhör eller att en anteckning i en polisrapport om ett erkännande från den tilltalades sida är oriktig. Däremot torde man i regel inte kunna räkna med att ett förhörsvittne skall kunna mera i detalj redogöra för vad som sagts vid förhöret.

I mycket stor utsträckning torde det vara omöjligt eller i varje fall svårt för förhørsledaren att anskaffa förhörsvittne. Visserligen finns inte något förbud att som förhörsvittne anlita polisman. Men dels är det psykologiskt sett ofta mindre lämpligt att göra detta, dels är polisens resurser så ansträngda att det i regel inte kan ifrågakomma att avdela en polisman som förhörsvittne. Och i övrigt torde erfarenheten ha utvisat att det är svårt att erhålla utomstående personer som förhörsvittnen. Det vanligaste torde därför vara att något förhörsvittne inte är tillstädes.

I Göteborg har frågan om förhörsvittnen lösts på ett intressant sätt. Sedan år 1957 finns där ett antal om 60 personer, valda av stadsfullmäktige och avlönade av kommunala medel, med uppgift att tjänstgöra som förhörsvittnen. De väljes för två år i taget efter samma kvalifikationsvilkor som nämndemän samt benämnes medborgarvittnen. Som syfte med deras tillsättande har angivits att öka rättssäkerheten, stärka allmänhetens förtroende för förundersökningarna i brottmål, stödja såväl den misstänkte som

förhørsledaren samt frigöra polispersonal för andra uppgifter. Beträffande kostnaderna för medborgarvittnena kan nämnas att anslaget för dem år 1965 utgjorde 70 000 kronor.

Sedan polisväsendet med 1965 års ingång förstatligats, synes det vara en statlig uppgift att tillse att förhörsvittnen finns tillgängliga samt att svara för kostnaderna för dem. Då det sätt, på vilket förhörsvittnen anskaffats i Göteborg, enligt vad vi kunnat inhämta, gett gott resultat, är det enligt vår mening anledning att undersöka, om inte frågan om förhörsvittnen bör ordnas på motsvarande sätt för hela landet, givetvis med de förändringar som betingas av att staten bör svara för kostnaderna.

Remissyttrandena

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionerna från riksåklagaren, rikspolisstyrelsen och polismästaren i Göteborg. Därjämte har Sveriges advokatsamfund och Föreningen Sveriges åklagare beretts tillfälle att yttra sig över motionerna.

Riksåklagaren, rikspolisstyrelsen och styrelsen för Sveriges advokatsamfund avstyrker motionerna. *Föreningen Sveriges åklagare* uttalar sig i avstyrkande riktning och anser i vart fall den föreslagna reformen icke vara särskilt angelägen. *Polismästaren i Göteborg* anser att systemet med medborgarvittnen med fördel torde kunna tillämpas i de flesta polisdistrikt.

Riksåklagaren anför följande.

Bestämmelsen i 23 kap. 10 § första stycket rättegångsbalken om förhörsvittne vid förhör under förundersökning har motiverats av hänsyn till rättssäkerheten och till angelägenheten av att vid behov kunna styrka vad som förekommit vid förhöret. Den omfattning i vilken bestämmelsen tillämpats torde inte ha motsvarat lagstiftarens intentioner. Förhör under förundersökning har nämligen i allmänhet hållits utan närvaro av förhörsvittne.

Hänsynen till rättssäkerheten hänför sig som motionärerna funnit huvudsakligen till intresset av att obehöriga förhörsmetoder inte används vid förhör med misstänkta. Risken för att sådana metoder skall förekomma är i praktiken obetydlig. Varje förhørsledare med någon erfarenhet av utredning vet nämligen att oriktiga uppgifter som tillkommer genom obehöriga förhörsmetoder i händelse av åtal vanligen tillrättaläggs vid huvudförhandlingen. Främsta garantin för att obehöriga förhörsmetoder inte kommer till användning vid förhör under förundersökning ligger alltså i det förhållandet att sådant förfarande framstår som meningslöst. Riktigheten av det sagda bekräftas av att kritik mot polisens sätt att hålla förhör förekommer ytterst sällan.

Angelägenheten av att vid behov kunna styrka vad som förekommit vid förhör under förundersökning framträder enligt motionärerna särskilt om tilltalad vid domstol gör gällande att en anteckning om ett under polisutredningen avgivet erkännande är oriktig.

Erfarenheten har visat att erkännanden av olika anledningar kan vara

mer eller mindre oriktiga. Erkännandet kan sålunda vara föranlett av obehöriga förhörsmetoder. Detta torde emellertid såsom ovan antytts vara ytterst sällsynt. Vanligare torde vara att ett oriktigt erkännande föranletts av att den tilltalade velat skydda den verkliga gärningsmannen, att han av semantiska skäl missförstått saken på någon väsentlig punkt, att han av skäl som han inte vill uppgiva anser det klokast att vidhålla en oriktig uppgift som han avgivit i annat sammanhang, att han vill få ett snabbt slut på en polisutredning som han anser pinsam eller att han tror sig kunna utverka en nedsättning av det till synes ofrånkomliga straffet. Slutligen finns det människor som lider av så starka skuldkomplex att de vidgår anklagelser som riktas mot dem utan att närmare reflektera över anklagelsernas riktighet.

Det framstår enligt min mening som uppenbart att ett under förundersökning avgivet erkännande, som föranletts av någon av de exemplifierade anledningarna och som återtages under huvudförhandlingen, saknar bevisvärde. Det är alltså ändamålslost att genom vittnesförhör inför domstol med förhörsvittne styrka att erkännande avgivits under förundersökningen. Om ett under förundersökningen avgivet erkännande återtages under domstolsförhandlingen kommer målet i bevishänseende alltså i princip i samma läge som om erkännandet aldrig avgivits. Detta förhållande torde numera accepteras av åklagarna. Vid återtagande av erkännande eller omständighet som tidigare medgivits torde åklagarna därför inte påkalla tillämpning av 35 kap. 14 § rättegångsbalken. De nöjer sig i stället med att under tillämpning av 46 kap. 6 § fjärde stycket samma balk efterhöra anledningen till återtagandet och införskaffar därefter om så är möjligt på annat sätt tillfyllestgörande bevisning.

Rättsutvecklingen har alltså medfört att förhörsvittnets roll som bevismedel blivit obetydlig.

På grund av det anförda och med beaktande av det skydd som den misstänkte i övrigt åtnuter under förundersökningen genom bl. a. föreskrifter om objektivitet, om försvarare, om förande av protokoll och om rätt för den misstänkte att få förundersökningen kompletterad i de hänseenden han anser den bristfällig torde det sätt på vilket bestämmelsen i 23 kap. 10 § första stycket rättegångsbalken om förhörsvittne kommit att tillämpas i det praktiska rättslivet vara tillfyllest ur de synpunkter som motiverat stadgandet.

Något uttalat behov av särskilt valda förhörsvittnen torde alltså inte vara för handen.

Vid införandet i Göteborg av organisationen med valda förhörsvittnen hade det ännu inte förflutit så lång tid från rättegångsbalkens ikraftträdande att det förelåg tillräcklig erfarenhet av det faktiska behovet av förhörsvittne vid förhör under förundersökning. Det fanns därför 1954 i och för sig skäl att pröva en sådan organisation som den i Göteborg införda. På grund av rättsutvecklingen gör sig dessa skäl emellertid inte längre gällande med beaktansvärd styrka.

I Göteborgs polisdistrikt har det varit möjligt att organisatoriskt lösa frågan med valda förhörsvittnen på godtagbart sätt på grund av att distriktet är tätbefolkat och på grund av att det på centralorten varje arbetsdag hålls ett stort antal förhör med misstänkta. I ett sådant polisdistrikt kan de valda förhörsvittnena indelas till jourtjänstgöring och åläggas att under tjänstgöringen hålla sig tillgängliga i polisens lokaler. — Den omständigheten att förhörsvittne ständigt finns tillgängligt torde emellertid i syssel-

sättningssyfte medföra att sådant vittne anlitas vid förhör där vittne på ovan anförda skäl utan olägenhet kan undvaras. — I mindre tätbefolkade men till yttinnehållet stora distrikt där antalet förhör med misstänkta per arbetsdag är litet och där förhören med beaktande av grunderna för 23 kap. 7 § första och andra styckena rättegångsbalken i viss omfattning sker utanför distriktets centralort synes det inte möjligt att till rimliga kostnader organisera en ur praktisk synpunkt tillräckligt lätthanterlig organisation med valda förhörsvittnen.

Vid sidan av de direkta kostnaderna för en organisation av valda förhörsvittnen bör även beaktas därmed förknippade indirekta kostnader som uppkommer genom produktionsbortfall för samhället i dess helhet.

På grund av ovan anförda skäl anser jag att kostnaderna för en organisation av valda förhörsvittnen inte motsvaras av den därmed förenade nyttan.

Under återopande av det anförda avstyrker jag bifall till motionerna.

Rikspolisstyrelsen anför följande.

Den i motionerna berörda frågan om medborgarvittnen har aktualiserats dels genom skrivelse från polismästaren i Göteborg den 8.7.1964 till rikspolisstyrelsen med hemställan om uppgift huruvida medborgarvittnen skulle komma att bibehållas i Göteborg efter polisväsendets förstatligande, dels i framställning den 7.10.1964 till Konungen från Göteborgs stad att institutionen med medborgarvittnen skulle bestå även efter förstatligandet i avvaktan på ställig utredning i ärendet.

I yttrande över polismästarens skrivelse anförde rikspolisstyrelsen bl. a. att kostnaderna för medborgarvittnena i Göteborg borde bäras av staden och att sedan ytterligare erfarenheter vunnits av systemet frågan om medborgarvittnen och formerna för ersättning till dessa skulle kunna upptagas till prövning för hela landet. Skrivelsen från Göteborgs stad föranledde inte någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Beträffande förhör där ett erkännande jämte detaljerad berättelse med hänsyn till bevisläget och övriga omständigheter är av synnerlig betydelse torde det av motionärerna ifrågasätta syftet bättre vinnas genom bandinspelning än genom ett yrkesmässigt förhörsvittne, som långt efter förhöret måste ha synnerligen stora svårigheter att erinra sig vad den ene eller andre hörde personen erkänt. Sådana bandinspelningar har sedan länge och med gott resultat använts inom polisen utan att anledning förekommit att ifrågasätta tilltron till vad som inspelats. Rikspolisstyrelsen kommer att i så snabb takt som möjligt förse polisen med ytterligare bandspelare och diktafoner m. m.

Anledning saknas därjämte att antaga att obehöriga förhörsmetoder förekommer och allra minst i sådan omfattning, som motiverar ett genomförande av den omfattande organisation, som skulle bli följderna av ett bifall till motionerna.

Vidare torde det vara riktigt att förhörsvittnen i stor utsträckning inte kan närvara främst vid en mängd rutinförhör vid brott av enkel natur. Rikspolisstyrelsen delar inte uppfattningen att det skulle vara mindre lämpligt att anlita polismän som förhörsvittnen. Tvärtom kan tjänsten såsom förhörsvittne för en yngre polisman vara lämplig introduktion till tjänsten som förhørsledare, särskilt i sådana brottutredningar, som ställer stora krav på psykologisk insikt och förhörstaktisk erfarenhet.

Psykologiskt sett finnes också den i förhållande till motionärernas åsikt motsatta erfarenheten, nämligen att närvaron av förhörsvittne kan kännas

besvärande för den hörde. Med tanke på dennes önskemål om anonymitet torde denna känsla bli än mer uttalad om förhörsvittnet inte är polisman.

Rikspolisstyrelsen får dessutom anföra att under tiden efter förstatligandet av polisväsendet anledning har saknats att taga upp frågan, som vare sig aktualiserats av akuta händelser eller framställningar från personalhåll eller från annat av polisverksamheten direkt berört håll.

Rikspolisstyrelsen avstyrker motionerna.

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund anför följande.

Såsom motionärerna anfört ligger värdet av förhörsvittne mindre i ett bevismedel om vad som sagts under förhöret än i tillgodoseendet av kravet på rättssäkerhet. Därmed följer emellertid inte att vittne är oundgängligen påkallat vid varje slag av förhör. Avfattningen av 23 kap. 10 § första stycket rättegångsbalken synes också i praktiken ge utrymme för undersökningsledaren att med hänsyn till antingen beskaffenheten av det brott som är under utredning eller vad som är känt eller som kan misstänkas om de personliga egenskaperna hos den person som skall höras själv bedöma huruvida närvaro av förhörsvittne är påkallat. Det torde väl exempelvis knappast förekomma att undersökningsledaren gör några större ansträngningar — om ens några — att söka anskaffa vittne vid förhör rörande ett bagatellartat brott med en person, mot vars inställning till polisens arbete det inte finns anledning till misstanke. Ett införande av ett system med medborgarvittnen i likhet med vad som gäller i Göteborg torde böra medföra en ändring av lagrummet av innebörd att undersökningsledaren äger avgöra huruvida vittne bör närvara vid förhör rörande i varje fall bagatellartade brott. Det förefaller nämligen orimligt att belasta den redan nu kostnadskrävande utredningen av ifrågasvarande brott med de ytterligare kostnader som närvaron av ett medborgarvittne skulle medföra. Enligt styrelsens uppfattning saknas anledning att i fråga om utredningen av bagatellartade brott vid förhör med samarbetsvilliga personer ändra den nuvarande ordningen.

Inte heller vad gäller utredningen av andra än bagatellartade brott eller förhör med person, vars inställning till polisens arbete kan ifrågasättas, anser styrelsen med hänsyn bl. a. till möjligheten för den misstänktes försvarare att närvara vid förhör den nuvarande ordningen vara behäftad med sådana olägenheter med avseende å framför allt kravet på rättssäkerhet att införande av förhållandevis kostnadskrävande medborgarvittnen är motiverat.

Under åberopande av det nu anförda avstyrker styrelsen bifall till motionerna.

Polismästaren i Göteborg anför bl. a. följande.

Medborgarvittnena tages i anspråk för sådana uppgifter, som omförmålts i motionerna. Härutöver användes medborgarvittnena som vittnen vid förretningar angående tvångsmedel i brottmål, exempelvis vid husrannsakingar. De anlitas vidare i avsevärd utsträckning som vittnen vid förhör i disciplinärenden.

Systemet med medborgarvittnen har varit ett stöd för såväl den misstänkte som polispersonalen. Utan tvivel har systemet även varit ägnat att stärka allmänhetens förtroende för polisen.

I yttrandet uttalas vidare att erfarenheterna av vittnenas medverkan i polisarbetet varit uteslutande positiva, varjämte den fördelen vunnits ge-

nom systemet att en insyn i utredningsverksamheten av lekmän kunnat ske till stärkande av allmänhetens förtroende för polisen.

Avslutningsvis anföres:

Göteborgs stad har — — — på min framställning ställt medborgarvittnen till polisdistriktets förfogande jämväl för år 1967 och 1968.

Sammanfattningsvis får jag anföra, att polismyndigheten haft de bästa erfarenheter av systemet med medborgarvittnen. Systemet torde med fördel kunna tillämpas vid de flesta polisdistrikt.

Föreningen Sveriges åklagare anför följande.

Frågan om så kallade medborgarvittnen har tidigare aktualiserats. Bland annat har under åren 1958—1960 i Stockholm en kommitté, benämnd Stadskollegiets medborgarvittneskommitté, utarbetat ett betänkande (Stadskollegiets utlåtanden och memorial, bihang, nr 97 år 1960) vari den för Stockholms del aktuella situationen på hithörande område redovisas.

Till stöd för införandet av medborgarvittnen har i debatten framförts de principiella skälen att allmänheten genom dessa representanter skulle få insyn på ett betydelsefullt område, som eljest är undandraget offentlighet, vilket i och för sig skulle vara tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt, samt att allmänhetens förtroende för de brottsutredande organen och deras verksamhet härigenom skulle öka.

Mot detta kan anföras att erfarenheten har visat, att det knappast finnes behov av förstärkning av den enskildes rättsskydd på detta område. De rättssäkerhetskrav, som rimligen kunna ställas, torde vara väl tillgodosedda genom det nuvarande systemet. Behov av ytterligare åtgärder torde icke föreligga. Vidare torde det kunna ifrågasättas, om den sansade opinionens förtroende för polisverksamheten verkligen behöver förstärkas.

De rent praktiska fördelarna med medborgarvittnen har sagts vara att dessa vid behov skulle på ett opartiskt sätt kunna vid domstolsförhandlingar redogöra för vad som förevarit vid förhör som de övervarit. Detta skulle vara av betydelse i fall då den hörde gör gällande att förhørsprotokollet icke rätt återger, vad som framkommit vid förhöret.

Mot detta kan anföras, att det knappast torde vara lättare för dessa medborgarvittnen än för vederbörande förhørsledare att minnas vad som hänt vid ett förhör. Detta gäller även för det fall att vittnena i fråga skulle kunna rekryteras ur sådana åldersgrupper, som äro mest lämpliga härför, vilket i och för sig torde kunna komma att erbjuda svårigheter; bland annat med hänsyn till dessa gruppers obenägenhet att avstå från arbetsinsatser på andra områden till förmån för nu avsedd verksamhet av mer passiv art.

Slutligen medför förslaget om medborgarvittnen att olika andra frågor måste lösas. Bland annat uppkommer spörsmålet om vittnenas tystnadsplikt och om påföljd för brott häremot.

Föreningen finner sammanfattningsvis att den föreslagna reformen icke är särskilt angelägen. I vart fall torde — med hänsyn framförallt till kostnaderna, som kunna beräknas bli högst avsevärda — genomförandet av förslaget böra övervägas först sedan ett flertal andra behov inom rättsväsendets område tillgodosetts.

Utskottet

I detta utlåtande behandlar utskottet motioner, vari begärs utredning och förslag till bestämmelser om särskilt valda, av statsmedel avlönade vittnen som skall närvara vid förhör under förundersökning, d. v. s. utredning om brott.

Förhör under förundersökning har av naturliga skäl ansetts icke böra vara offentligt. Emellertid skall enligt 23 kap. 10 § rättegångsbalken såvitt möjligt närvara ett av undersökningsledaren tillkallat vittne. Bestämmelsen, som inte bara gäller förhör med person som är misstänkt för brottet, utan även med andra personer som kan antas ha kännedom därom, har motiverats av hänsyn till rättssäkerheten och till angelägenheten av att vid behov kunna styrka vad som förekommit vid förhöret. I vissa fall har den misstänktes försvarare rätt att övervara förhöret.

Motionärerna anser att svårigheter föreligger att anskaffa förhörsvittnen. Visserligen är det, framhåller motionärerna, inte förbjudet att anlita polisman för uppgiften, men dels är detta psykologiskt sett ofta mindre lämpligt, dels är polisens resurser så ansträngda att det i regel inte kan ifrågakomma. Som exempel på hur en organisation med valda förhörsvittnen kan ordnas nämner motionärerna det i Göteborg använda systemet med s. k. medborgarvittnen.

Som framgår av redogörelsen ovan avstyrks motionerna av riksåklagaren, rikspolisstyrelsen och styrelsen för Sveriges advokatsamfund. Även Föreningen Sveriges åklagare ställer sig kritisk till motionerna. Utskottet har emellertid fäst särskilt avseende vid att medborgarvittnen sedan tio år anlitas i Göteborg samt att stadens polismästare funnit erfarenheterna av vittnenas medverkan vara uteslutande positiva, bl. a. genom att lekmannainsynen i polisarbetet ansetts ägnad att stärka allmänhetens förtroende för polisen. Någon särskild utredning, som yrkats av motionärerna, finner utskottet icke vara erforderlig, men utskottet anser att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang bör uppta förevarande spörsmål till prövning.

Utskottet hemställer,

att förevarande motioner, I: 106 och II: 146, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 april 1967

På första lagutskottets vägnar:

ERIK SVEDBERG

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Erik Svedberg, Arvidson, Ernulf, fru Lindström, herrar Svanström*, Helge Karlsson*, fru Lilly Ohlsson* och herr Lidgard*;

från a n d r a kammaren: fru Johansson*, herr Ekström i Björkvik, fru Löfqvist, herr Svensson i Vä, fröken Bergegren*, herrar Gustafsson i Borås, Keijer och fru Heurlin.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Ernulf, Gustafsson* i Borås och *Keijer*, vilka ansett
dels att utskottets yttrande bort erhålla följande lydelse:

I detta — — — (lika med utskottets yttrande) — — — om brott.

Förhör under — — — (lika med utskottets yttrande) — — — övervara
förhöret.

Motionärerna anser — — — (lika med utskottets yttrande) — — — s. k.
medborgarvittnen.

Som framgår — — — (lika med utskottets yttrande) — — — för polisen.

Utskottet anser det önskvärt att de praktiska möjligheterna att anlita
förhörsvittne vid förundersökning ökas. De goda erfarenheter, som enligt
vad nyss sagts vunnits av en ordning med särskilt valda vittnen, bör därvid
enligt utskottets mening tillvaratas. Även andra åtgärder kan emellertid
säkerligen ifrågakomma. Huruvida en särskild utredning rörande lämpliga
åtgärder i det angivna syftet bör tillsättas eller frågan kan övervägas i an-
nat sammanhang synes böra överlämnas till Kungl. Maj:t att bedöma.

dels ock att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 106
och II: 146, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om
övervägande och förslag till riksdagen om åtgärder i syfte
att öka de praktiska möjligheterna att anlita förhörsvittne
vid förundersökning.